

UOT 069

ORCID: 0000-0003-3646-2779

<https://doi.org/10.52094/2221-7584.2025.47.055>

İbrahimli Nigar Katib qızı
AMEA N.Gəncəvi adına Milli Azərbaycan
Ədəbiyyatı Muzeyinin doktorantı
nigar.ibrahimli.91@mail.ru

AZƏRBAYCAN MƏDƏNİYYƏTİ VƏ QLOBAL EKOLOJİ DİALOQ: NİZAMİ GƏNCƏVİ ADINA MİLLİ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI MUZEYİNİN COP-29-DAKI FƏALİYYƏTİ VƏ NİZAMİ GƏNCƏVİ İRSİNDƏ EKOLOJİ MOTİVLƏR

Xülasə: COP-29 çərçivəsində Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin fəaliyyəti qlobal ekoloji dialoq və mədəni irsin ekoloji maarifləndirmədəki rolu baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə Nizami Gəncəvinin əsərlərində yer alan ekoloji motivlər ön plana çıxarılarq davamlı inkişaf və təbiətlə harmoniyanın vacibliyini vurğulayan tədbirlər haqqında məlumatlar yer alır.

Böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvi təbiətə münasibətdə etik və ekoloji prinsipləri əsərlərində önəmli yerə qoymuşdur. Onun əsərlərində insan və təbiət arasındakı ahəngin qorunması, ekoloji dəyərlərin önəmi və insanın bu prosesdəki rolu geniş işıqlandırılır. COP-29 çərçivəsində muzeydə keçirilən sərgilər, seminarlar və müzakirələr vasitəsilə bu ideyalar qlobal auditoriyaya çatdırılır.

Muzeyin təşkil etdiyi tədbirlər beynəlxalq qonaqlara Azərbaycan mədəniyyətinin ekoloji aspektlərini tanıtmaqla yanaşı, Nizami irsinin müasir ekoloji problemlərin həllinə töhfə verə biləcəyini nümayiş etdirir. Bu fəaliyyətlər Azərbaycanın mədəni diplomatiya strategiyasına uyğun olaraq, ədəbiyyat və ekologiya arasında əlaqə quraraq, qlobal ekoloji şüurun artırılmasına xidmət edir.

Məqalədə, Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin COP-29 tədbirində iştirakı çərçivəsində Azərbaycanın mədəniyyət diplomatiyası və ekoloji maarifləndirmə sahəsindəki fəaliyyətindən bəhs edilir. Əsas hissədə vurğulanır ki, Muzeyin təqdim etdiyi ekspozisiyalar Nizami Gəncəvi irsindəki təbiətə, kainatla harmoniyaya və ətraf mühitə münasibətə dair motivləri ön plana çıxarmaqla, qlobal ekoloji dialoqa ədəbi-fəlsəfi töhfə vermişdir. Eyni zamanda, müəllif tərəfindən qeyd olunur ki, Nizaminin əsərlərindəki ekoloji fikirlər bugünkü ekoloji çağırışlara mənəvi baxış bucağı gətirir. Məqalədə həmçinin, mədəniyyət müəssisələrinin ekoloji şüurun formalaşmasında və cəmiyyətin bu sahədə maariflənməsində oynadığı rol xüsusi qeyd edilir.

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, ekoloji motivlər və ədəbiyyat, Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi, COP-29, mədəni diplomatiya, qlobal ekoloji maarifləndirmə.

Giriş. 2024-cü il Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin fərmanı ilə ölkədə “Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili” elan edilib. Bununla yanaşı, dünya liderləri COP29 – Tərəflər Konfransının bu ilin noyabr ayında Bakıda keçirilməsi barədə razılığa gəliblər. Bu tədbir, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə sahəsində qlobal səylərin koordinasiyasına xidmət edən ən mühüm beynəlxalq platformalardan biridir. Qeyd etmək lazımdır ki, 2015-ci ilin dekabrında BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasına üzv ölkələrin 21-ci konfransında Paris Sazişi qəbul olunub. Bu sazişin əsas məqsədi sənayeləşmə dövründən əvvəlki göstəricilərə uyğun olaraq, qlobal temperatur artımını 1,5 dərəcə Selsi həddində saxlamaqdır. Azərbaycan 2016-cı ildə bu beynəlxalq sazişə qoşularaq, karbon emissiyalarının azaldılması və ekoloji dayanıqlığın təmin edilməsi istiqamətində üzərinə mühüm öhdəliklər götürüb [Əliyeva X., 2024, s. 111-118].

Əhəmiyyətinə baxmayaraq, COP-29 bir sıra problemlərlə, o cümlədən siyasi fikir ayrılıqları, qeyri-kafi maliyyə öhdəlikləri və inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında iqlim məsuliyyətlərindəki fərqlərlə üzləşir. Bununla belə, konfrans diplomatik əlaqə, innovativ maliyyələşdirmə modelləri

və inklüziv qərar qəbuletmə prosesləri vasitəsilə bu fikir ayrılıqlarını aradan qaldırmaq imkanı təqdim edir.

Azərbaycanın COP-29-a ev sahibliyi etməsi. Azərbaycanın Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasına (UNFCCC) Tərəflər Konfransının (COP-29) 29-cu sessiyası üçün ev sahibi ölkə kimi seçilməsi ölkənin ekoloji və diplomatik tarixində mühüm mərhələdir. Strateji coğrafi mövqeyə, zəngin enerji resurslarına və davamlılığa artan sadıqlıya malik ölkə kimi Azərbaycanın bu kritik iqlim sammitinə ev sahibliyi etməsi onun qlobal iqlim fəaliyyətinə və davamlı inkişafa sadıqlığını vurğulayır.

Paris Sazişini imzalayan Azərbaycan öz milli siyasətini qlobal iqlim məqsədlərinə uyğunlaşdırmaq üçün fəal işləyir. COP-29-a ev sahibliyi etmək Azərbaycana iqlim diplomatiyasında regional lider kimi rolunu gücləndirməklə yanaşı, daha yaşıl iqtisadiyyata keçiddə irəliləyişlərini nümayiş etdirməyə imkan verdi.

COP-29-a ev sahibliyi etmək Azərbaycana iqlimlə bağlı fəaliyyətin müdafiəçisi kimi qlobal səhnədə öz mövqeyini möhkəmləndirmək üçün unikal zəmin yaratdı. Konfrans təcili iqlim problemlərini müzakirə etmək, yeni sazişlər üzrə danışıqlar aparmaq və xalis sıfır emissiyaya nail olmaq üçün konkret strategiyalar yaratmaq üçün dünya liderlərini, siyasətçiləri, alimləri və ətraf mühit fəallərini bir araya topladı. Azərbaycanın ev sahibi kimi rolu, həmçinin, dəniz səviyyəsinin qalxması, səhrələşmə və biomüxtəlifliyin itirilməsi kimi ekoloji problemlərin təcili diqqət tələb etdiyi Xəzər regionunda iqlim fəaliyyətinin vacibliyini vurğulayırdı. Azərbaycan sözügedən qlobal sammitə ev sahibliyi etməklə bu aktual problemlərin həllində regional səylərə rəhbərlik etmiş, eyni zamanda iqlimə davamlılıq üzrə beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafına nail olmuşdur [6].

Mədəniyyət və ekoloji maarifləndirmənin əhəmiyyəti. Mədəniyyət və ətraf mühit şüuru bir-biri ilə dərinlən bağlıdır ki, bu da cəmiyyətlərin təbiətlə qarşılıqlı əlaqəsini və davamlılığa yanaşma tərzini formalaşdırır. Ekoloji maarifləndirmə təbiətə qarşı məsuliyyətli münasibəti inkişaf etdirsə də, mədəni dəyərlər fərdlərin və icmaların ətraf mühit problemlərini necə qavramasına və onlara reaksiya göstərməsinə təsir göstərir. İqlim dəyişikliyinə və ekoloji

deqradasiyanın əhəmiyyətli təhlükələr yaratdığı bir dövrdə mədəni irsin ekoloji şüurla inteqrasiyası davamlı inkişaf üçün çox vacibdir.

Mədəniyyət insanların ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqəsini müəyyən edən ənənələri, inancları və təcrübələri əhatə edir. Bir çox yerli və ənənəvi cəmiyyətlər öz mədəni irsinə əsaslanan uzun müddətdir davam edən ətraf mühitə nəzarət təcrübələrinə malikdirlər. Davamlı kənd təsərrüfatı, suyun mühafizəsi və biomüxtəlifliyin qorunması da daxil olmaqla bu təcrübələr təbiətə dərin hörməti əks etdirir və müasir ekoloji siyasətlər üçün dəyərli modellər hesab olunur. Ədəbiyyat, incəsənət, musiqi və dini təlimlərdə təbiətin və onun qorunmasının vacibliyi daim vurğulanır. Mədəni hekayələr ətraf mühitin mühafizəsi üçün məsuliyyət hissini aşılamaqla kollektiv fəaliyyətə ilham verir. Məsələn, bir çox cəmiyyətlərdəki miflər və xalq nağılları ətraf mühitin məhv edilməsinin nəticələrini vurğulayır, insan və təbiətin bir-biri ilə əlaqəli olması fikrini gücləndirir.

Mədəniyyətin ekoloji şüura təsir etdiyi kimi, ekoloji şüur da mədəni irsin qorunmasında mühüm rol oynayır. Bir çox mədəni abidələr, tarixi yerlər və yerli adət-ənənələr iqlim dəyişikliyi, çirklənmə və meşələrin qırılması səbəbindən risk altındadır. Dəniz səviyyəsinin qalxması, səhralaşma və ekstremal hava hadisələri arxeoloji əraziləri, ənənəvi yaşayış məntəqələrini və yerli həyat tərzini təhdid edir.

Ekoloji maarifləndirməni təşviq etməklə cəmiyyətlər mədəni irsi ekoloji təhlükələrdən qorumaq üçün fəal tədbirlər görürlər. Davamlı turizm, ekoloji cəhətdən təmiz şəhərsalma və iqlimə uyğunlaşma strategiyaları mədəni abidələrin və ənənələrin gələcək nəsillər üçün qorunub saxlanmasına kömək edir.

Nizami Gəncəvi Adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin COP-29 çərçivəsində rolu və fəaliyyətləri. Mədəniyyət müəssisələri ekoloji maarifləndirmə və davamlılığın təşviqində mühüm rol oynayır. Bu qurumlar arasında Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat Muzeyi mədəni irsin ekoloji şüurla inteqrasiyasında əsas vasitəçi kimi qeyd edilməlidir. Sərgilər, təhsil proqramları və tematik tədbirlər vasitəsilə muzey Azərbaycan ədəbi ənənələrində mövcud

olan ekoloji motivləri nümayiş etdirməklə yanaşı, qlobal davamlılıq səylərinə də töhfə vermişdir.

Nizami Gəncəvinin və digər Azərbaycan yazıçılarının zəngin ədəbi irsini əks etdirən muzey ədəbiyyat, mədəniyyət və ekoloji maarifləndirmənin kəsişməsini vurğulamaqla öz fəaliyyətini COP-29 ilə əlaqələndirmişdir. Muzey Azərbaycanın mədəni kimliyini qoruyan və təbliğ edən bir qurum olaraq, ekoloji şüurun formalaşmasında ədəbiyyatın rolunu vurğulamaq üçün öz platformasından istifadə etmişdir. COP-29 zamanı muzey alimləri, ekoloqları və ictimaiyyəti bir araya gətirərək iqlim dəyişikliyi və davamlılığın mədəni ölçüləri üzrə müzakirələr tədbirlər təşkil etmişdir.

Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyində “İslamın Minarəsi” Jurnalının xüsusi buraxılışının təqdimatı bu tədbirlərdən biridir. Qlobal iqlim dəyişikliyi ilə mübarizəyə həsr olunan və beynəlxalq səviyyədə ən mühüm tədbirlərdən biri hesab edilən BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Tərəflər Konfransının (COP-29) Bakıda keçirilməsi Azərbaycanın tarixindəki ən genişmiqyaslı beynəlxalq tədbirlərdən biri kimi qiymətləndirilmişdir. Bu konfrans çərçivəsində dünyanın müxtəlif ölkələrindən gələn nümayəndələr Azərbaycanın tarixi, ədəbiyyatı və mədəniyyəti ilə yaxından tanış olmaq imkanı əldə etmişlər.

COP-29 ilə paralel olaraq keçirilən “Dünya Dinləri Yaşıl Planet Uğrunda” şüarı altında təşkil edilmiş “Dini Liderlərin Qlobal Bakı Sammiti” çərçivəsində ölkəmizdə səfərdə olan Rusiya Federasiyası Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin sədri, müfti şeyx, professor Ravil Qaynutdin, qurumun birinci müavini professor Dəmir Muhətdinov, Azərbaycan üzrə xüsusi nümayəndə Səfa Kərimov, eləcə də bu qurumun digər nümayəndələri təqdimat mərasimində iştirak etmişlər. Tədbirdə həmçinin Nizami Gəncəvi Muzeyinin kollektivi və KİV nümayəndələri də yer almışlar [7].

Dünyanın müxtəlif ölkələrindən gəlmiş dövlət və hökumət rəsmiləri, alimlər, tədqiqatçılar, mədəniyyət xadimləri və ictimai təşkilatların nümayəndələri Azərbaycan mədəniyyəti və ədəbiyyatı ilə yaxından tanış olmaq məqsədilə Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinə səfər etmişlər.

Bu səfərlər çərçivəsində Nizami Gəncəvi irsinin müasir dövrdə davamlı inkişaf və ekoloji məsuliyyət anlayışları ilə əlaqələndirilməsi, eləcə də ədəbiyyatın ekoloji şüurun formalaşmasında oynadığı rol qonaqların diqqətini cəlb etmişdir. Muzeyin ekspozisiyasında nümayiş olunan Nizami Gəncəvinin əsərlərindəki təbiət təsvirləri, ekoloji motivlər və insanla təbiət arasındakı harmoniya xüsusi maraq doğurmuşdur.

BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Tərəflər Konfransı – COP-29 çərçivəsində ölkəmizdə rəsmi səfərdə olan Tanzaniya Birləşmiş Respublikasının Vitse-prezidenti Filip İsdor Mpanqo, onun xanımı Dionisia Monimpaye Mpanqo və müşayiət edən nümayəndə heyəti Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyini ziyarət etmişlər.

Səfər çərçivəsində qonaqlar Azərbaycanın zəngin mədəni irsi və ədəbiyyat tarixi ilə tanış olmuş, xüsusilə dahi mütəfəkkir Nizami Gəncəvinin əsərləri və onların qlobal mədəniyyətə təsiri haqqında geniş məlumat əldə etmişlər. Muzey rəhbərliyi qonaqlara Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında təbiət və ekologiyanın yeri, onun poeziyasında insan və ətraf mühit arasındakı harmoniyanın tərənnümü barədə məlumat vermişdir. Xanım Dionisia Mpanqo muzeyin "Rəy kitabı"nda təəssüratlarını bölüşərək, qısa müddət ərzində Azərbaycan xalqının zəngin mədəniyyəti və ədəbiyyatı haqqında geniş məlumat əldə etdiyini bildirib. O, bu muzeyin Azərbaycan xalqını tanımaq üçün ən uyğun və dəyərli məkan olduğunu qeyd edib. Sonda Dionisia Mpanqo göstərilən qonaqpərvərliyə və ölkənin mədəni irsinin qorunmasına görə muzeyin direktoru, akademik Rafael Hüseynova təşəkkürünü bildirib. Rafael Hüseynov isə muzeyin ingilis dilində nəşrlərini, müəllifi olduğu Şirvan şairləri kitabını və "Nizami muzeyinin xalçaları" bukletini qonaqlara hədiyyə edib [8].

Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi, COP-29 tədbirləri çərçivəsində yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınmış şəxslərin ziyarət etdiyi mühüm mədəniyyət ocaqlarından biri oldu. Bu dövrdə muzeyə dünyanın müxtəlif ölkələrindən gələn nümayəndə heyətləri, alimlər, jurnalistlər və dövlət rəsmiləri Azərbaycan mədəniyyəti, ədəbiyyatı və onun dünya mədəni irsindəki rolu ilə yaxından tanış olmaq imkanı əldə etdilər.

Muzeyin qonaqları sırasında Türkiyə Respublikasının Dini İşlər Baş İdarəsinin sədri Ali Erbaş, Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin sədri Denis Beçiroviç, heyətin üzvü Jelka Tsviyanoviç, eləcə də Amerika Birləşmiş Ştatlarından tanınmış jurnalist Lyuk Hardi yer almışdır. Eyni zamanda, Şri-Lankadan yazıçı və jurnalist Purnima Verasekara, Braziliya Federativ Respublikasının Xarici Əlaqələr Nazirliyinin müşaviri Qabriela Viera və Avstraliyanın Kurtin Universitetinin tələbələri muzeyə səfər etmişdir.

Asiya regionundan gələn qonaqlar sırasında Yapon yazıçıları Kazuhisa Tobe və Akira Yanagihara, Bəhreyn Krallığının nümayəndələri, Qazaxıstanın ESGQ Reyting Agentliyinin direktoru, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru Yerlik Karacan, eləcə də Filippinli qonaq Ancela Konsuela İbay xüsusi diqqət çəkmişdir. Bundan əlavə, Türkiyə Prezidenti Administrasiyasının Kommunikasiya İdarəsinin media nümayəndələri və Pakistan İslam Respublikasının nümayəndələri də muzeyi ziyarət etdilər.

Qonaqlar muzeyin zəngin ekspozisiyası ilə tanış olmuş, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli simalarına dair eksponatlar, Nizami Gəncəvinin yaradıcılığı və onun bəşəriyyətə verdiyi dəyərlər haqqında geniş məlumat almışlar. Muzeyin əməkdaşları onları Azərbaycanın milli-mədəni irsi, Nizami Gəncəvinin dünya ədəbiyyatına təsiri, habelə muzeyin fəaliyyət istiqamətləri ilə tanış edərək, Azərbaycanın bəşəri dəyərlərə verdiyi töhfələri izah etmişlər.

Bu görüşlər mədəniyyətlərarası dialoqun inkişafına töhfə verməklə yanaşı, Azərbaycanın zəngin ədəbi və mədəni irsinin beynəlxalq aləmdə daha geniş tanınması baxımından mühüm əhəmiyyət daşımışdır. COP-29 çərçivəsində belə nüfuzlu qonaqların iştirakı bir daha sübut edir ki, Azərbaycan təkcə ekoloji məsələlərin müzakirə olunduğu məkan deyil, həm də mədəni və tarixi irsin dünyaya təqdim olunduğu önəmli bir platformadır.

Muzey təhsil təşəbbüsləri, ətraf mühit təşkilatları ilə əməkdaşlıq və ictimai məlumatlandırma kampaniyaları vasitəsilə davamlılığın təşviqində mühüm rol oynamışdır. Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi öz proqramlarına ekoloji mövzuları daxil etməklə, meşələrin qırılması, iqlim dəyişikliyi və suyun qorunması kimi aktual ekoloji problemlər haqqında məlumatlılığı artırmışdır. Qurum həmçinin mədəni irs və ekoloji davamlılığın

bir-biri ilə əlaqəli olması ideyasını təbliğ edərək həm təbii, həm də tarixi məkanların qorunması ideyasına müdafiə etmişdir.

25 noyabr 2024-cü il tarixində BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası (COP29) çərçivəsində təşkil olunmuş çoxsəviyyəli və çoxsektorlu iqlim fəaliyyəti üzrə yüksək səviyyəli açılışda çıxış edən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi sədrinin müavini, Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin direktoru akademik Rafael Hüseynov bütün dünyanın diqqətinin Azərbaycana yönəldiyini, COP29-un Bakıda keçirilməsinin ölkənin artan nüfuzunun göstəricisi olduğunu vurğulamışdır. Alim innovativ maliyyələşdirmə mexanizmlərini açmağın, maliyyələşdirmənin yerli səviyyəyə çatmasını təmin etməyin, eləcə də beynəlxalq maliyyə institutları, çoxtərəfli iqlim fondları və özəl sektorla güclü tərəfdaşlıq qurmağın önəmini qeyd edib. Bildirib ki, iqlim siyasətlərinin mənzil və nəqliyyatdan tutmuş sağlamlıq və enerjiyə qədər bütün sektorlarda inteqrasiyası təmin edilməlidir [9].

Akademik Rafael Hüseynov dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, böyük Azərbaycan şairi və filosofu Nizami Gəncəvinin əsərlərində iqlim dəyişikliyi ilə bağlı müasir qlobal diskussiyaların əsas məqamlarını əks etdirən fikirlərin yer aldığını tədbir iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb. O qeyd edib ki, Nizami yaradıcılığında təbiət və insan arasındakı ahəngin qorunması fundamental dəyər kimi vurğulanır və onun poeziyasında əsas fəlsəfi ideyalardan biri belə ifadə olunur: “Dünya, insan və təbiət arasında harmoniya hökm sürməlidir, əks halda bəşəriyyət öz varlığını təhlükəyə atar.”

Rafael Hüseynov həmçinin bildirib ki, Nizami Gəncəvinin doğulduğu Gəncə şəhəri hazırda ekoloji dayanıqlılıq prinsiplərinə əsaslanan inkişaf modelini tətbiq edir. Şəhərin Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının (AYİB) "Yaşıl Şəhər" proqramında aktiv iştirak etməsi, BMT-nin Sənaye İnkişafı Təşkilatı (UNIDO) ilə Resurslardan Səmərəli və Təmiz İstehsal (RECP) proqramı çərçivəsində əməkdaşlıq etməsi bu istiqamətdə atılan mühüm addımlardır.

O, Azərbaycanın COP29-a ev sahibliyi etməsinin qlobal ekoloji problemlərin həllinə və bu tədbirin regional və beynəlxalq əhəmiyyətinin daha

da gücləndirilməsinə böyük töhfə verdiyini xüsusi vurğulayıb. “Biz şəhərlərin iqlim ambisiyalarını daha da artırmaq, iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə tədbirlərini effektiv həyata keçirmək üçün əməkdaşlığımızı genişləndirməliyik. Yalnız birgə səylərlə Nizami Gəncəvinin hikmət dolu fikirlərini gerçəkləşdirə və planetimizin gələcəyini qoruya bilərik”, – deyə akademik Rafael Hüseynov fikrini tamamlayıb [9].

Nizami Gəncəvi öz əsərlərində təbiət, harmoniya və ekoloji tarazlıq mövzularına tez-tez müraciət edirdi. Onun poeziyası təbii dünyaya dərin hörməti əks etdirir, resurslardan məsuliyyətlə istifadə etməyi və ətraf mühitin mühafizəsini təbliğ edir. O, zaman və coğrafiyanı aşan zəngin bir irs qoyub getmişdir. Onun ədəbi əsərləri ədalət, müdriklik, insan ləyaqəti və etik idarəetmə kimi universal mövzuları - davamlılıq və ekoloji məsuliyyət prinsiplərinə uyğun gələn dəyərləri vurğulayır. “Xəmsə”də, xüsusən “Sirlər Xəzinəsi”ndə Nizami sosial və ətraf mühitin rifahını təmin edən müdrik və ədalətli liderliyi müdafiə edir. Bu prinsip müasir davamlı idarəetmə və iqlim ədaləti konsepsiyalarına uyğundur.

Şərqdə və Qərbdə geniş şəkildə tanınan Nizaminin əsərləri xalqlar və sivilizasiyalar arasında dialoqa təkan verməklə mədəni diplomatiya üçün təməl kimi xidmət edir. Onun insanlar arasında birlik və harmoniya baxışı iqlim dəyişikliyinə kollektiv şəkildə həll edilməsi üçün bugünkü global səyləri əks etdirir. Nizami fəlsəfəsi təbiət aləminə hörməti təşviq edir, onu insan varlığının vacib hissəsi, müasir ekoloji etika ilə səsleşən ideya kimi təsvir edir.

Nizami poeziyası təbiətə mükəmməl baxış təqdim edir, onu həm ilham mənbəyi, həm də bəşəriyyət üçün məsuliyyət kimi təsvir edir. Onun bir sıra əsərlərində insan hərəkətləri ilə ətraf mühit arasındakı incə tarazlıq təsvir olunur.

“Leyli və Məcnun” əsərində, Nizami, gur bağları və münbit mənzərələri emosional və təbii tarazlığın metaforaları kimi təsvir edir. Onun əsərlərində saflığı, müdrikliyi və sivilizasiyanın təməlini təmsil edən su simvolik və əməli əhəmiyyət kəsb edir. Onun poeziyası tez-tez suyun mühafizəsi və iqlimə uyğunlaşma ilə bağlı müasir müzakirələr üçün çox aktual olan resurslardan ehtiyatsız istifadəyə qarşı xəbərdarlıq edir.

“İsgəndərnamə” əsərində, dahi şair, insan ambisiyasının ətraf mühitə vurduğu nəticələri vurğulayır, təbii ehtiyatların həddən artıq istismarı ilə bağlı müasir narahatlıqları qabaqcadan göstərir. O, mötədilliyi, uzaqgörənliyi və təbiətin hüdudlarına hörmət etməyi müdafiə edir. Bu mövzular göstərir ki, Nizaminin əsərləri təkcə tarixi əsərlər deyil, həm də müasir ekoloji problemlərin həlli üçün qiymətli fəlsəfi resurslardır.

Nizami Gəncəvinin təbiət, ədalət və insan məsuliyyətinə dair poetik baxışı bugünkü qlobal davamlılıq diskursunda aktuallığını qoruyur. Onun əsərləri etik idarəçilik, ətraf mühit şüuru və mədəni və ekoloji sistemlərin qarşılıqlı əlaqəsi haqqında dəyərli fikirlər təklif edir. Onun irsini təbliğ etməklə Azərbaycan təkcə öz mədəni irsinə hörmətlə yanaşmır, həm də iqlimlə bağlı fəaliyyətə daha bütöv və mədəni inklüziv yanaşmaya töhfə verir.

Nəticə. Məqalədə aparılan təhlillər göstərir ki, Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin COP-29 tədbirləri çərçivəsində həyata keçirdiyi fəaliyyətlər, Azərbaycanın zəngin mədəni irsinin, xüsusilə də klassik ədəbiyyatında əksini tapan ekoloji düşüncənin beynəlxalq ictimaiyyətə təqdimatı baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Muzeydə təşkil olunmuş xüsusi ekspozisiyalar və təqdimatlar vasitəsilə COP-29-a qatılan xarici nümayəndə heyətləri Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında yer alan təbiətə münasibət, harmoniya və ekoloji məsuliyyət kimi motivlərlə tanış olmuş, bu da Azərbaycanın ekoloji mövzularda mədəni və mənəvi baxış bucağının paylaşılmasına şərait yaratmışdır.

Bu fakt göstərir ki, mədəniyyət müəssisələrinin, xüsusilə də ədəbi irs daşıyıcısı olan muzeylərin beynəlxalq tədbirlərdə iştirakı təkcə milli irsin təqdimatı deyil, həm də qlobal məsələlər – bu halda ekoloji dialoq – ətrafında intellektual platformaların formalaşmasında əhəmiyyətli vasitəyə çevrilə bilər. Beləliklə, Nizami irsinin ekoloji motivlərinin önə çəkilməsi həm müasir ekoloji şüurun formalaşmasına töhfə verir, həm də Azərbaycanın mədəni diplomatiyasının yeni üfüqlərini müəyyənləşdirir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Əliyeva X. (2024). Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında yaşıl dünya məsələləri. Azərbaycan məktəbi. № 3(708), səh. 111–118
2. İbadova, B.O. (2024). “Nizami yaradıcılığında təbiət təsviri”. Azərbaycan Təhsil İnstitutunun Elmi Əsərləri, №3.
3. Nizami Gəncəvi. Əsərləri, 2 cildə, I cild, Şərq-Qərb, Bakı, 2013, 780 s.
4. Nizami Gəncəvi. Əsərləri, 2 cildə, II cild, Şərq-Qərb, Bakı, 2013, 764 s
5. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər. URL: <https://president.az/az/articles/view/50474>
6. COP-29. Bakı, Azərbaycan. URL: <https://cop29.az/en/conference/what-is-cop29>
7. “İslamın minarəsi” beynəlxalq jurnalının Nizami Gəncəviyə həsr olunmuş xüsusi buraxılışının təqdimatı olub. URL: <https://nizamimuseum.az/az/news/3095>
8. Tanzaniyanın Vitse-prezidentinin xanımı Nizami Muzeyində qonaq olub. URL: <https://nizamimuseum.az/az/news/3099>
9. Akademik Rafael Hüseynov COP29 tədbirində çıxış edib. URL: <https://nizamimuseum.az/az/news/3140>
10. COP29 Presidency Action Agenda Letter. URL: <https://cop29.az/en/pages/cop29-presidency-action-agenda-letter>
11. COP29-un Azərbaycanda keçirilməsinin əhəmiyyəti nədir? URL: <https://www.qafqazinfo.az/news/detail/cop29-un-azerbaycanda-kecirilmesinin-ehemiyeti-nedir-422492>
12. Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”sində təbiət leksikası. URL: <https://science.gov.az/az/news/open/18880>
13. Today’s Zaman: Azerbaijan 2010: a key partner on the road to success. URL: <https://president.az/az/articles/view/504>

Nigar İbrahimli

Azerbaijani Culture and the Global Ecological Dialogue: Activities of the National Azerbaijani Literature Museum Named After Nizami Gandjavi at COP-29 and Ecological Motives in the Heritage of Nizami Gandjavi

Summary

The activities of the Nizami Ganjavi National Museum of Azerbaijani Literature within the framework of COP-29 are of great importance in terms of global ecological dialogue and the role of cultural heritage in environmental education. The article contains information about events that highlight the ecological motifs in Nizami Ganjavi's works and emphasize the importance of sustainable development and harmony with nature.

The great Azerbaijani poet and thinker Nizami Ganjavi gave an important place to ethical and ecological principles in relation to nature in his works. In his works, the preservation of harmony between man and nature, the importance of ecological values, and the role of man in this process are widely highlighted. These ideas are conveyed to a global audience through exhibitions, seminars, and discussions held at the museum within the framework of COP-29.

The events organized by the museum, in addition to introducing international guests to the ecological aspects of Azerbaijani culture, demonstrate that Nizami's heritage can contribute to solving modern environmental problems. These activities serve to increase global environmental awareness by establishing a connection between literature and ecology, in accordance with the cultural diplomacy strategy of Azerbaijan.

The article discusses the activities of the National Museum of Azerbaijani Literature named after Nizami Ganjavi in the field of cultural diplomacy and environmental education within the framework of the participation of the National Museum of Azerbaijani Literature named after Nizami Ganjavi in the COP-29 event. The main part emphasizes that the expositions presented by the Museum have made a literary and philosophical contribution to the global ecological dialogue by highlighting the motifs of nature, harmony with the universe and attitude to the environment in the heritage of Nizami Ganjavi. At the same time, the author notes that the ecological ideas in Nizami's works bring a spiritual perspective to today's environmental challenges. The article also specifically highlights the role played by cultural institutions in the formation of environmental awareness and the education of society in this area.

Key words: Nizami Ganjavi, ecological motifs and literature, Nizami Ganjavi National Museum of Azerbaijani Literature, COP-29, cultural diplomacy, global ecological awareness

Нияр Катиб кызы Ибрагимли
**Культура Азербайджана и глобальный экологический диалог:
деятельность национального музея азербайджанской литературы
имени Низами Гянджеви на COP-29 и экологические мотивы в
наследии Низами Гянджеви**

Резюме

Деятельность Национального музея азербайджанской литературы имени Низами Гянджеви в рамках COP-29 имеет большое значение с точки зрения глобального экологического диалога и роли культурного наследия в экологическом образовании. В статье содержится информация о мероприятиях, которые освещают экологические мотивы в творчестве Низами Гянджеви и подчеркивают важность устойчивого развития и гармонии с природой.

Великий азербайджанский поэт и мыслитель Низами Гянджеви в своих произведениях уделял важное место этическим и экологическим принципам по отношению к природе. В его работах широко освещаются сохранение гармонии между человеком и природой, важность экологических ценностей и роль человека в этом процессе. Эти идеи доносятся до мировой аудитории посредством выставок, семинаров и дискуссий, проводимых в музее в рамках COP-29.

Мероприятия, организованные музеем, помимо знакомства международных гостей с экологическими аспектами азербайджанской культуры, демонстрируют, что наследие Низами может способствовать решению современных экологических проблем. Эти мероприятия служат повышению глобальной экологической осведомленности путем установления связи между литературой и экологией в соответствии со стратегией культурной дипломатии Азербайджана.

В статье рассматривается деятельность Азербайджана в сфере культурной дипломатии и экологического просвещения в рамках участия Национального музея азербайджанской литературы имени Низами Гянджеви в мероприятии COP-29. В основной части подчеркивается, что представленные музеем выставки внесли литературный и философский вклад в глобальный экологический диалог, выветив мотивы природы, гармонии со вселенной, отношения к окружающей среде в наследии Низами Гянджеви. В то же время автор отмечает, что экологические идеи в творчестве Низами приносят духовную перспективу в современные экологические проблемы. В статье также особо отмечается роль учреждений культуры в формировании экологического сознания и просвещении общества в этой области.

Ключевые слова: Низами Гянджеви, экологические мотивы и литература, Национальный музей азербайджанской литературы имени Низами Гянджеви, COP-29, культурная дипломатия, глобальная экологическая осведомленность.

Məqalələrin redaksiyaya daxilolma tarixi: 20.04.2025

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 06.05.2025

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 12.05.2025

Ekspert rəyi: Yeganə Eyvazova